PITORESCUL APUSEAN PE TRASEUL VĂII ARIEŞULUI

Prof. FLORIN OPREA, Clubul Elevilor, Alba Iulia
Inst. MARTA OPREA, Scoala Generală Ocna Mureş

ABSTRACT: Along of Arieş Valley, in Apuseni Mountains*. Apuseni Mountains territory has a rich and varied background of natural resources, its geographical components of the landscape with important attributes defined by the relatively high number and density of valence aesthetic, scientific, recreational and educational degree. These meanings have made the territory's natural heritage, its original values , to represent the main elements to attract and retain tourists. This paper aims to present proncipalele tourist attractions of Aries Valley.*

Keywords: *natural resources, tourism, gorges, caves, glaciers.*

Resursele turistice naturale sunt cele care, de-a lungul anilor s-au păstrat într-o formă sau alta, neatinse de activitățile umane. Prin specificul, conținutul şi valoarea lor, resursele turistice naturale reprezintă pe de o parte, atracții turistice, pretabile pentru vizitare, iar pe de altă parte ele pot fi valorificate direct în activitatea de turism ca „materie primă”.

Munții Apuseni oferă resurse turistice naturale prin componentele sale legate de: relief, condiții climatice, râuri, lacuri, ape subterane, vegetație şi faună etc.

Teritoriul acestor munți dispune de un fond bogat şi foarte variat de resurse naturale, componente ale peisajului său geografic cu importante atribute definite de număr şi densitate relativ mare şi de valențe estetice, ştiințifice, recreative şi educative superioare. Aceste valențe au făcut ca zestrea naturală a teritoriului, valorile sale originale, să reprezinte şi principalele elemente de atragere şi reținere a turiştilor.

Principalul element atractiv îl constituie relieful, valoarea sa turistică fiind amplificată şi de particularitățile celorlalți factori geografici, climă, rețea hidrografică, vegetație, faună.

Principala arteră hidrografică a Apuseniloro reprezintă Valea Arieşului, pe cursula căreia von încerca un periplul turistic, de la varsare spre izvoare, enumerând principalele atracții turistice din zona studiata.

1. Potențialul turistic al reliefului

Se înscrie drept cel mai variat potențial turistic, prezentând interes prin valoarea sa peisagistică, cât şi prin posibilitățile de acces, de desfăşurare a activităților turistice şi de amenajare pentru turism. Munții Apuseni îşi impun frumusețea cadrului natural luat în ansamblu, remarcabil pentru frumusețea peisajelor sale.

A. Una din cele mai spectaculoase forme de relief întâlnite in zona Munților Apuseni ar fi **cheile.** Ele reprezinta sectoare specifice de vale îngusta, puternic adâncita, cu lungimi variabile între câteva sute de metri pâna la mai mulți kilometri . Acestea s-au format mai ales în calcare şi mai puțin în alte structuri, vulcanice sau metamorfice.
Cheile se pot forma prin adâncirea puternica în versanți sau prin prabuşirea tavanului unor peşteri .

“Potențialul de atractivitate a cheilor derivă din spectaculozitatea morfologice majore şi de detaliu, din asocierea unor elemente ale cadrului natural (relief hidrografie, vegetație, climă) cu valențe recreative indiscutabile. Nicăieri pitorescul nu este mai la el acasă, niciunde ineditul şi grandoarea nu se ivesc mai frecvent. Ele cumuleaza în structura lor intimă atît menirea porții aşezată la intrarea munților, cît şi pe cea a desferecării acestora, de către firul apei ce coboară din înălțimi spre

cîmpie. Turismul are în Apuseni şi din acest punct de vedere, rezerve uriaşe, ce-şi aşteaptă, cu nerăbdare valorificarea” [Pompei Cocean-Chei şi defilee în Munții Apuseni].

Munții Apuseni se remarca prin mulțimea sectoarelor de chei, atât pe cursurile principale cât şi pe afluenți.

Din Munții Trascau aş aminti *Cheile Turzii*, pe valea Haşdatelor, aflate în apropierea unor principale orașe (Cluj Napoca, Turda), şi accesibile dinspre şosele importante (E 60). În apropiere se gasesc *Cheile Turului*, mai greu accesibile şi afectate de prezența exploatarii de calcare de la Sandulești. Catre vest se succed alte sectoare de chei: Cheile Borzeştilor, Pociovaliştei, Valişoara, Runcu, Poşaga, pe afluenți ai Arieşului, proveniți din Muntele Mare.

În partea sud-vestica, între Munții Gilau si Muntele Mare, pe Iara, afluent al Arieşului, s-au dezvoltat cheile cu acelaşi nume, lungi de 6 km. Munții Apuseni se remarca şi prin numeroase sectoare de chei, în Munții Bihorului : Cheile Ordâncuşii,afluent de pe stânga a vaii Gârdei Seci, Cheile Sighiştelului, afluent al Crişului Negru, Cheile Galbenei (2km),afluent pe stânga al Crişului Negru cu un peisaj spectaculos, ce începe de la ivirea Vaii Ponorului, în Izbucul Galbenei.

Fara a avea pretenția ca le cuprind pe toate în aceasta lucrare, aş aminti pe câteva dintre cele mai spectaculoase.

Cheile Pocivaliştei (fig 1) sunt o rezervație naturala, situata în partea de est a masivului Muntele Mare, respectiv în extremitatea de nord a județului Alba, la granița catre județul Cluj, pe teritoriul comunei Ocoliş, la vest de satul Runc. Este o rezervație complexa, constituita din forme de relief pitoreşti, o asociație de abrupturi prapastioase, creste, turnuri, țancuri şi hornuri.

Cai de acces: pe DN 75 Turda Câmpeni, pâna la confluența Vaii Ocolişului cu Arieşul apoi pe drumul comunal spre nord, pe Valea Ocolişului, aproximativ 4 km pâna în satul Runc, la confluența Vaii Ocolişului cu Pârâul Pocovaliştei. De aici spre vest, în lungul pârâului aproximativ 1,5 km.

Fig. 1. Cheile Pociovaliştei

Cheile Runcului (fig. 2.) sunt o rezervaţie naturala (20 ha), situata în extremitatea de nord a judeţului Alba, la graniţa catre judeţul Cluj, pe teritoriul comunei Ocoliş, între satele Lunca Larga în nord şi Runc în sud. Este o rezervaţie complexa, constituita dintr-un relief deosebit de pitoresc .

Cai de acces: pe DN 75 Turda Câmpeni, pâna la confluenţa Pârâului Ocolişului cu Arieşul, apoi pe drumul comunal spre nord, pe valea Ocolişului, aproximativ 5 km pâna la intrarea în chei. Se afla în partea de est amasivului Muntele Mare, pe cursul pârâului Ocolişului, afluent de stânga al Arieşului. Altitudinea maxima este de 982m, în vârful care domina dinspre vest cheile Runcului.

Altitudinea minima este 595 m (la intrarea Pârâului Ocolişel în chei) şi 500 m (la ieşirea pârâului din chei).

Cheile Runcului reprezinta cea mai spectaculoasa strapungere morfologica a crestei calcaroase Vulturese, nu atât prin lungimea lor, care nu depaşeşte cu mult 1 km, cât prin amploarea dezvoltarii pe verticala, energia de relief, în perimetrul cheilor, depaşind uneori 450 m.

Cheile sunt în cea mai mare parte proprietate de stat, doar o mica parte este în domeniul particular (utilizat ca paşune, fâneaţa şi în mica masura teren agricol).

Coordonate geografice: 46°31'N şi 23°22'E.

Fig. 2. Cheile Runcului

Cheile Ordâncuşii sunt situate în comuna Gârda de Sus, la 1,5 km de centrul comunei . Este una dintre cele mai înguste chei din România (pe alocuri 4-6 m laţime) . Se desfăşoara pe o lungime de 4 km.

În pereţii calcaroşi se gasesc 70 de peşteri, grote,portaluri dintre care peştera Poarta lui Ionele şi peştera de la Zguraşti sunt declarate rezervaţii speologice.

B) Peşterile reprezinta forma maxima de manifestare a fenomenului de dizolvare chimica a calcarului. Peştera poate fi considerata ca cel mai complex şi spectaculos component al reliefului carstic, care se impune printr-un peisaj specific, compus din forme şi microforme. Ea este o cavitate sau un sistem de cavitaţi legate între ele, cu lungimi variable. Cele mai numeroase peşteri sunt concentrate în regiunea carpatica cu o maxima de raspândire în Munţii Apuseni. Peşterile care se remarca prin bogăţia de speleoterme (stalactite, stalagmite, domuri, draperii etc.) sunt considerate cele mai atractive din punct de vedere al turismului speologic.

Munții Apuseni sunt cei mai reprezentativi din punct de vedere al zestrei endocarstice. Se considera ca aici se gasesc peste 2500 de peşteri, multe dintre ele fiind doar simple cavitați de mici dimensiuni, făra un peisaj endocarstic deosebit. Ca urmare doar un număr de câteva zeci de peşteri prezinta un interes turistic potențial.

Dintre acestea ar putea fi selecționate un numar de 10-12 care, prin caracteristicile lor, ar putea deveni prin amenajarea accesului şi vizitarii, obiective turisice de importanța majora, atât pentru turismul intern, cât şi pentru cel internațional. (excepție de la aceasta ar face peşterile protejate, monumente ale naturii cu regim parțial de vizitare sau cu interdicție totala). P. Cocean face o clasificare a peşterilor dupa:

< *bogația de speleoterme* (stalactite, stalagmite, coloane, domuri,draperii etc.), ce sunt considerate a fi cele mai atractive din punct de vedere a turismului (ex. Peştera Pojarul Poliței);
< *monumentalitate*, respectiv prezența în golul subteran a unor sali înalte de peste 100 m, a unor sectoare cu hornuri, cursuri de apa subterane, cu debite mari şi cascade (ex. complexul carstic Cetațile Ponorului – Padiş, Peştera Meziad);
< *lungimea totala a galeriilor* - din acest punct de vedere, Peştera Vântului este cea mai lunga depaşind 50 km de galerie.

Peştera Meziad (fig. 3.) este unul dintre principalele puncte de atracție turistica din aceasta parte a țarii. La peştera se poate ajunge pornind din Beiuş pe şoseaua ce strabate aşezarile Delani şi Pietroasa iar din Remetea se îndreapta pe valea Meziadului. Drumul de urcuş fiind bun la peştera se poate ajunge cu maşina. Exista şi posibilitati de cazare în apropierea peşterii. Ca marime peştera este a 3-a din Europa în grupa peşterilor cu formații de stalactite şi stalagmite. Lunga de 3.410 m, cu o intrare înalta de 16,17 m şi lata de 20 m, peştera are 3 etaje. Legatura între etaje se face cu ajutorul unor scari special construite. Locurile periculoase din peştera sunt îngradite.

În peştera se gasesc formații de calcar care au primit diverse denumiri. Astfel la etajul I întâlnim Turnul din Pisa - o stânca de circa 50 m înalțime, Gâtul dracului- o punte îngusta ce uşureaza trecerea peste o prapastie adânca. Turnul Roşu este denumirea unei grupari de stalactite care la exterior au o culoare ruginie datorita oxidului de fier. Alte denumiri : Purgatoriul, Bucataria, Harfa lui David, Mater Dolores, Podul de Zapada, Orga mare, Orga mica - ultimele 2 formațiuni scot sunete melodioase la atingerea cu pietre aruncate uşor şi multe altele. Vestigile descoperite în Bucataria, atesta faptul ca peştera a fost locuita din vremuri stravechi.

Fig. 3. Intrarea In peştera Meziad

Peştera Vântului este cea mai mare Peştera din România, cu o lungime de 52 km. Peştera nu este înca deschisa publicului, fiind rezervata cercetărilor ştiinţifice. Se numeşte Peştera Vântului datorita curenţilor de aer extrem de puternici care pot fi simţiţi în peştera, în special la intrare. Este o rezervaţie naturala extrem de bogata şi valoroasa din punct de vedere ştiinţific (fig. 4). A fost explorata în 1952.

Peştera vântului poseda un patrimoniu ştiinţific şi turistic inestimabil.

Galeriile sunt dispuse pe 3 nivele ce indica 3 trepte majore de evoluţie.

În partea mediana a peşterii se desfaşoara meandrele "Emil Racoviţa", unice în endocastrul românesc, reprezentate printr-o succesiune de 33-35 polițe şi intrarânduri de numeroşi lobi şi popine de meandru. Tot în aceasta zona apar depuneri de ghips, iar în albia râului subteran procesele mineralogenetice se desfaşoara şi azi. Golul subteran releva numeroase şi inedite forme atractive, derivate din grandoarea galeriilor şi salilor (Sala Titanilor, Hipodromul, Sala Metalul, Galeria 1 Mai, Galeria Roşie) şi formaţiunile (Sala Formaţiunilor, Sala, Ornamentelor). Temperatura medie: 11.8 €.

Fig. 4. Aspecte din Peştera Vântului

Peştera Huda lui Papară se află pe teritoriul satului Sub Piatră, comuna Sălciua, judeţul Alba, în partea de nord-vest a Munţilor Trascău, la obârşia pârâului Valea Morilor (separă Munţii Trascău de Munţii Metaliferi), afluent pe dreapta al Arieşului (fig. 5). S-a format în urma drenării unei diaclaze de către un râu subteran ce pătrunde în Muntele Bulz din cadrul Masivului Bedeleu prin două ponoare ce se află în dolina Vânătare. Altitudinea absolută, 567 m. Este cea mai lungă peşteră din Munţii Trascăului.

Se poate ajunge la ea pe drumul naţional DN75 Turda-Câmpeni, până în localitatea Sălciua de Jos, iar de aici pe drumul comunal parţial asfaltat, circa 5 km până în cătunul Sub Piatră. Peştera este situată la coordonatele: 46°22'53" lat. N şi 23°27'40" long. E.

Fig. 5. Peştera Huda lui Papară
a-intrarea în peşteră, b-curgeri parietale în Sala Minunilor

Peştera de sub Zguraşti este situata în versantul abrupt ce coboara din Dealul Mununa spre Valea Ordâncuşii, la altitudinea de 900 m. Se ajunge la ea fie urcând din Valea Ordâncuşii în versantul drept o poteca abia vizibila ce începe amonte de Peştera Poarta lui Ionel, fie coborând din Dealul Mununii, din marcajul cruce roşie care duce din comuna Gârda de Sus la Cabana Scărişoara. Este preferabila ultima varianta.

Din muchia Dealului Mununa se observa spre est un pâlc de case ce constituie catunul Zguraşti. Sunt casele situate cel mai jos spre Valea Ordâncuşa. Ele se dispun în jurul unei hoance (vale seaca foarte evazata) care la altitudinea de 940 m se întrerupe brusc, fara nici o continuare morfologica, dedesubt urmând un versant foarte abrupt, uneori chiar cu pereţi verticali. Gura foarte mare a peşterii se găseşte la 100 m mai jos, chiar în axul hoancei.

In versantul abrupt al Vaii Ordâncuşa, pe o porţiune limitata se formeaza o platforma care este perforata de deschiderea unui aven cu diametru de 40 m. In peretele lui nordic (cel dinspre versant) se deschide o dubla arcada: la dreapta (est) o mare poartaa de 20 m laţime şi 30 m înalţime, iar la stânga (vest) o poarta mai mica, de 10 m laţime şi 3—4 m înalţime. Deasupra acestor deschideri peretele avenului mai are pana la buza circa 50 m înalţime.

În aven se coboara fara dificultate cei 30 m prin colţul de sud-vest şi se ajunge pe marele grohotiş care se prelinge ca o limba pe gurile peşterii. Dupa poarta se mai coboara 30 m şi se ajunge într-o vasta sala, impresionanta prin dimensiuni, luminata din belşug de lumina ce se revarsa prin marele portal. Sala, alungita est-vest, are 120 m lungime, 60 m laţime şi 50 m înalţime şi fundul plat, constituit din argila, pe care se dezvolta o bogata vegetaţie de muşchi. De peretele opus intrarii este lipit un grohotiş ce se întinde pe o mare lungime şi care ajunge la o înalţime de circa 25 m faţa de fundul salii. De jur împrejurul salii diverse nivele de argila indica înalţimea pâna la care se ridica apa, nivelul maxim fiind la circa 25 m, când întreaga sala este invadata şi transformata în lac.

Cel mai mare şi adânc lac subteran din ţara noastra, cu peste 12 metri adâncime şi peste 7.000 de mc de apa, se afla în peştera Zguraşti, obiectiv natural protejat

Primele explorari ale peşterii, cunoscuta şi sub denumirea de Gheţarul de la Zguraşti, dateaza din anii 1920 şi aparţin lui Emil Racoviţa şi unor speologi francezi.

Peştera are un sistem carstic de peste 5 kilometri lungime.

Peştera adaposteşte numeroase sali, cum ar fi *Sala Prabuşirilor*, impresionanta prin mulţimea blocurilor de roca de dimensiuni de pâna la câţiva metri cubi, *Sala de Mese*, *Sala Lacului* sau *Sala Speranţei*, podeaua acesteia fiind tapetata cu argila peste care s-au dezvoltat formaţiuni stalagmitice de pâna la 2,5 metri înalţime.

O alta Sala este cea a *Nuferilor*, în care se întâlnesc stalagmite-lumânare şi "nuferi"-formaţiuni din monocristale de calcit. Prin *Galeria Lacului Lung*, de 75 de metri lungime, se ajunge în *Sala Templului Prabuşit*, unde blocurile de dimensiuni de câţiva metri cubi atesta perioade succesive de prabuşire a tavanului. Peştera Zguraşti are statut de peştera ocrotita, aflata în custodia Asociaţiei Speologice "Sfinx" din Gârda, condusa de medicul Christian Ciubotarescu, un bucureştean stabilit de mai mulţi ani în Apuseni datorita dragostei de munte.

< *gheţarii fosili* o reprezinta peşterile care adapostesc în cadrul acestora gheţari fosili. Numarul lor este mult mai restâns. Cele mai importante sunt: Gheţarul de la Scarişoara, Peştera Focul Viu.

Peştera Scarişoara este cea mai mare peştera cu gheaţă din România (fig. 6). În toiul verii caldura sta departe de gheaţa ce are un volum de 5000 m³ grosimea medie fiind de aproximativ 16 m. Grosimea gheţii are în punctul maxim unde s-au facut foraje a fost de aproximativ 22,5 m.

În ultimii 70 de ani grosimea stratului de gheaţa s-a redus cu 170 de cm.

Este veche de cel puţin 3500 de ani, şi este de origine glaciara. Totuşi grosimea medie este în jurul valorii de 16 m.

Intrarea în Peştera ScarişoaraPeştera este localizată la 46°45'756 ÃN, 22°87'756 ÃE, la o altitudine de 1.165 metri deasupra nivelului mării. Are 105 metri adâncime şi 720 metri lungime, cu o intrare de 50 metri diametru şi 48 metri adâncime, accesul făcându-se printr-o scară metalică înspre o sală imensă (108 metri lungime, 78 metri lăţime) - Sala cea Mare (fig. 2.7).

De aici se deschid 3 intrări care duc la sălile denumite Biserica (în faţă, cu peste 100 stalagmite), Rezervaţia Mare, Galeria Coman (stânga) şi Rezervaţia Mică (dreapta). Turiştii pot vizita sala de la intrare, Sala cea Mare, Biserica, celelalte camere fiind rezervate oamenilor de ştiinţă (putând fi vizitate doar cu acordul Institutului Speologic din Cluj-Napoca).

Fenomenul de înmagazinare a gheţii nu este singular în Munţii Apuseni. În Padiş se găseşte gheţarul Focul Viu.

Fig. 6. Aspecte din Peştera Scărişoara

Peştera Focul Viu (fig. 7). Accesul în interior se face pe o scară de lemn. Peştera este compusă din două săli. *Sala Mare*, cu o înălţime de 46 metri şi o lungime de 68 metri, adăposteşte în mijloc un impresionant gheţar (25.000 m³).

Gheţarul este al treilea ca mărime, după cel de la Scărişoara şi Borţig. Bolta din *Sala Mari* este parţial deschisă printr-o fereastră largă, prin care, de-a lungul timpului, au căzut trunchiuri de copaci, care au fost prinse în masa gheţarului.

În partea opusă intrării în *Sala Mare* se află mai multe grupuri de stalagmite, pe care se răsfrâng razele soarelui, provocând reflexii scânteietoare, reflexii care au dat numele peşterii: *Focul Viu*. Fereastra deschisă în tavan favorizează acumularea de aer rece, iar lipsa unei ventilaţii menţine aerul rece în interiorul cavităţii, permiţând astfel existenţa

ghețarului pe parcursul întregului an.

În spatele stalagmitelor se află o galerie care duce spre *Sala Mică*, care, la rândul ei, conține mai multe formațiuni de stalagmite.

Accesul la peștera este posibil cu autoturismul, pe drumul forestier Balaleasa-Valea Seaca, pâna la cantonul silvic din valea Cetaților, de unde deplasarea se face pe jos (înca aproximativ 1,5 km)

Fig. 7. Ghețarul Focul Viu

< *conserva vestigii paleontologice*, şi anume schelete de urşi de peştera *(Ursus speleus*) . În aceasta categorie se impune Peştera Urşilor de la Chişcau, peştera Coiba Mare.

Peştera Urşilor (fig. 8) este cea mai spectaculoasă din punct de vedere fosilifer. Se găseşte la marginea satuluiChişcau, comuna Pietroasa, judeţul Bihor. Peştera a fost descoperită în anul 1975, ca urmare a deschiderii artificiale a golului subteran în timpul lucrărilor de exploatare a calcarului în cariera de la Chişcau. În puţul deschis a coborât minerul Traian Curta care a parcus galeria de acces până la Sala Mare. Prima exploatare completă a fost realizată la 20 septembrie 1975 de către cercul de speologi amatori "Speodava" din oraşul dr. Petru Groza. La16 iunie 1980, peştera intra în circuitul turistic al ţării ca cea dintâi cavitate subterană amenajată la nivelul tehnicii mondiale. Recunoscându-se valoarea excepţională a peşterii, cercetătorii geologi din Bucureşti şi Cluj-Napoca, în colaborare cu Muzeul Ţării Crişurilor din Oradea, mineri din Maramureş, muncitori din oraşul dr. Petru Groza şi din Oradea, un specialist în corpuri de iluminat din Timişoara au colaborat şi au realizat, la Peştera Urşilor amenajările turistice, luând în acelaşi timp măsuri specifice de protecţie. La intrarea în peşteră s-a construit un frumos pavilion cu trei etaje, cuprizând casa de bilete, sala de aşteptare, un muzeu speologic şi ghişeu cu obiecte artizanale, cărţi. Galeriile peşterii au formă aproape rectilinie sunt dispuse pe două etaje, însumând o lungime de 1500 m. Nivelul superior fosil are o lungime de 488 m şi este amenajat pentru circulaţia turistică, iar cel inferior, temporar activ, lung de 521 m, este declarat rezervaţie ştiinţifică .Traseul turistic propiu-zis oferă vizitatorilor chiar de la intrare, posibilitatea de a admira o extraordinară gamă de formaţiuni stalactitice şi stalagmitice, variate ca mărime şi forme, baldachine şi gururi.

Formaţiuni stalactitice cum sunt aici, aşa numitele baldachine, ce pot fi întâlnite în puţine peşteri din lume dau un aspect fermecător peşterii. Atmosfera de basm este întregită de stalagmitele fosile, extrem de dantelate şi având grosimi de peste 1m, de stalactitele excentrice, foarte rare, provocate de deplasarea coloanelor de picături alimentare, de stalactitele de tip "macaroane" ori de depunerile numite "vermiculaţii", printre cele mai frumoase aflate în peşterile din România.

Fig. 8. Peştera Urşilor

Diversitatea stalagmitelor sub formă de statuete, pagode animale-fabuloase,lasă câmp liber imaginației fiecărui vizitator. "Mastodontul", "Draperiile din Galeria Urşilor", "Portalul" "Pagodele", "Lacul cu nuferi" sunt numai câteva din frumusețile create de natură din peşteră. Vizita începe în Galeria Urşilor sau Galeria Oaselor, care adăposteşte 1500 de piese 140 de cranii şi numeroase culcuşuri ale ursului. (fig. 9).

Pe pereții acestor galerii se observă zgârieturi adânci lăsate de labele urşilor, a căror dispariție misterioasă s-ar datora, după unele presupuneri, încălzirii climei, izbucnirii unei epidemii sau, poate, unui cataclism natural care ar fi blocat ieşirile peşterii. Acest urs a dispărut cu mai bine de 15.000 ani în urmă.

La capătul galeriei următoare, "Emil Racoviță" se află un schelet întreg de urs expus (Fig. 9), în poziția în care l-a suprins moartea.

Fig. 9. *Ursus speleus* (fosil) din Galeria oaselor

Fosilele altor animale dispărute în urmă cu mai multe zeci de mii de ani (o specie de capră neagră, ibexul, leul şi hiena de peşteră) descoperite aici, suscită interesul specialiştilor. Galeria "Emil Racoviţă" este o galerie împodobită cu numeroase stalagmite, domuri, bazine cu apă, mii de stalactite. Galeria are pereții distantați la 10 -15 m iar bolta ei se situează la peste 10 m înălțime.

A treia galerie ce poate fi vizitată este Galeria Lumânărilor, unde te întâmpină o adevărată pădure de stalagmite de un alb imaculat şi neatins de mâna omului. La capătul acestei galerii, poteca turistică îşi face cu greu loc prin desimea concreţiunilor şi, prelungită cu un tunel artificial, lung de 16m, răzbate în cele din urmă la suprafaţă, încheind astfel traseul vizitabil al peşterii. Traseul subteran este parcurs în 45 minute. Temperatura în peşteră oscilează tot anul în jur de 10°.

C. Izbucuri pe valea Gârda Seacă (Tăuzului, Coliba Ghiobului, Gura Apei).

D. Cascade şi praguri pitoreşti (fig. 10) pe valea Gârdişoara şi Arieşul Mic (cascada Vârciog).

Fig. 10. Cascada Vârciorog (a) şi Cascada Pişoaia (b)

D. Ponoare, doline, lapiezuri în depresiunea închisă, ***ocoale,*** în împrejurimile cătunelor Ghețari şi Ocoale, şi pe platoul carstic Scărişoara (fig. 11).

Fig. 11. Dolina mare de pe platoul Scărişoara

Relieful carstic reprezintă aspecte pitoreşti în perimetrul Muntele Mare, unde pot fi admirate zonele de defileu de pe cursul mijlociu al Arieşului, cheile Poşăgii, Pociovaliştei, Runcului, Ocolişelului, Sagagelei, etc. renumitele izbucuri Feredeu şi Bujori de pe valea Poşaga, cascadele şipote şi izbucul de pe valea Arieşului, în aval de comuna Sălciua, precum şi masivul calcaros Scărişoara - Băiloaia, cel mai interesant sector al acestor munţi.

Munţii Trascău sunt prezenţi în teritoriu cu formaţiunile calcaroase din versantul sudic al masivului Bedeleu, peşterile Huda lui Papară şi Zmeilor, cheile Morilor, Ponorului, Bulzului şi cascadele de pe văile Poienii.

2. Rezervaţiile naturale

Pentru a se păstra nealterată frumuseţea lor, o parte din monumentele naturii sunt ocrotite de lege, spre a putea fi transmise în cât mai bună stare generaţiilor care vor urma, chiar în condiţiile puternicelor influenţe pe care le exercită omul.

Ocrotite şi declarate monumente ale naturii sunt plante ca: floarea de colţ, întâlnită pe stâncile calcaroase din Munţii Bihar, Muntele Găina, Muntele Mare şi Munţii Trascău; strugurele ursului de la Scărişe-Belioara (Muntele Mare); pinul de pe stânca din albia Arieşului de la Sălciua; „Fagul împăratului” de la Baia de Arieş; frasinul de la Aiton, având vârsta de circa 300 de ani şi circumferinţa de 7 m.

În cadrul faunei sunt declarate „monumente ale naturii” acvilele, corbii, păsările insectivore. De asemenea, în zona Munţilor Apuseni se individualizează o serie de rezervaţii naturale de mare interes cu regim special de vizitare, dar cu mare atractivitate pentru turişti.

2.1. Rezervaţiile geologice

Dealul cu melci din Vidra este o rezervaţie paleontologică (1 ha) cu un bogat punct fosilier cu gasteropode (fig. 12), reprezentativ pentru faciesul recifal al Senonianului, etaj al Cretacicului superior.

Unicat geologic cu o vechime de 65-70 milioane de ani, reprezintă o alternanţă de conglomerate cu gresii şi marne, unde sunt încrustate 35 de specii de moluşte, dintre care forma predominantă este Acteonella Gigantea. Zona protejată are o suprafaţă de 0.6 ha.

Dealul cu melci se află în comuna Vidra, sat Nemesi, pe Arieşul Mic, la confluenţă cu pârâul Slatina, în imediata apropiere a drumului DJ 762 Mihoieşti-Avram Iancu. Se află în lungul versantului stâng al Arieşului Mic, de-a lungul şoselei.

Fig. 12. Rezervaţia geologică “Dealul cu Melci”

Detunatele. Cele 2 Detunate (24 ha) *Detunata Goală* şi *Detunata Flocoasă* din comuna Bucium, judeţul Alba, se constituie într-o faimoasă rezervaţie naturală, remarcabilă prin prezenţa coloanelor de bazalt de formă prismatic-hexagonală (fig. 13).

Aflate în nesfârşita înşiruire de culmi ale Munţilor Metaliferi, aceste două vârfuri, relativ modeste ca altitudine, reprezintă puncte de mare atracţie turistică. În timp ce „Detunata Flocoasă" (1258 m), care îşi datorează numele pădurii de molid care o acoperă, nu oferă prea multe posibilităţi de examinare geologică, „Detunata Goală" (1158 m), lipsită de pădure, dezvăluie spectaculoasa fizionomie magmatică.

Ca să ajungi la stâncile celor 2 Detunate trebuie ales ca punct de pornire localitatea Bucium din Munţii Metaliferi.

Pornind cu maşina din Alba Iulia pe drumul naţional DN 74, trecând prin Zlatna traversând Pasul Bucium (915 m) până la satul Cerbu (situat la 6 km sud-vest de Abrud) la 7 km depărtare se află comuna Bucium (sinonim instrumentului muzical "tulnic" folosit de păstorii din regiunile de munte).

Fig. 13. Detunata Goală (a) şi Detunata Flocoasă (b)

2.2. Rezervaţii botanice

Rezervaţia naturală de la ***Scăriţa – Belioara*** (fig. 14) este situată la o altitudine de 1350 m în nordul masivului calcaros cu acelaşi nume din estul Muntelui Mare. Deşi are caracter botanic, nu este lipsit de interes nici relieful carstic, în general relieful calcaros, ce se remarcă prin peisaje de o mare spectaculozitate. Zona ocrotită este situată în partea superioară a masivului, având aspectul unui platou. Aici cresc smocurile de ierbi ţepoase, însoţite de plante saxofile. În această subasociaţie regională se remarcă şi argintica, precum şi strugurii ursului, sau după numele dat de localnici sarbazele. Reprezentând specia caracteristică a rezervaţiei, strugurii ursului se remarcă printr-o însemnătate deosebită pentru procesele migraţionale ale florei din România. De mare interes este şi pădurea de pe versantul nordic al masivului calcaros, unică în felul ei, alcătuită din molid, pin, ienupăr şi bradu-ciumei, cetina de negi şi larice. Cu alte cuvinte, rezervaţia Scărişoara-Belioara impresionează atât prin excepţionala importanţă ştiinţifică, cât şi prin frumuseţea peisajului, dat în special de prezenţa reliefului carstic.

Poiana narciselor de la Negrileasa este o rezervaţie botanică ce conservă o specie ocrotită de mare efect peisagistic, narcisa (*Narcissus stellaris*), numită de localnici ruşculiţă sau luşcă (fig. 15).

Rezervaţia se află în Munţii Metaliferi, la est de Vârful Vâlcoi (1348 m), pe interfluviul dintre Valea Negrilesii şi Valea Grozei. Poienile cu narcise ocupă culmea şi versantul nord-vestic al Dealului Buciumanilor, la altitudini cuprinse între 1150 şi 1250 m; după o mică întrerupere, ele se continuă pe versantul nord-estic al muntelui Vălcoi.

Faţă de situaţia din trecut, în prezent numărul de narcise s-a redus datorită

păşunatului. Un efect negativ l-a avut însă şi Sărbătoarea Narciselor, organizată cu un număr mare de participanţi. Narcisele ocupau în trecut suprafeţe mult mai întinse în Munţii Apuseni; în prezent la Negrileasa, se păstrează una din cele mai abundente populaţii de narcise, în ciuda presiunii antropice ridicate.

Frumuseţile peisagistice constituie de asemenea o însemnata bogaţie a Munţilor Apuseni, acestea gasindu-se în marea majoritate a zonelor de vai sau de culmi montane (Munţii Bihor în zona Vârtop, zona Arieşeni, Muntele Mare, Muntii Trascau,).

De la platoul Muntelui Gaina se zaresc in departare sesurile Aradului, extremitatile vestice ale Muntilor Apuseni, padurile de molid si de brad de la Dragu, Culmea Bihorului invecinat, cu cei 1848 m. ai sai, fermecatoarea vale a Crisului Alb cu satele ei, forma piramidala a Magurei, Varful Stramba, masivul plesuv al vulcanului si, in ultimul plan, dar nu mai putin insemnata, *Detunata*, cu coloanele ei de bazalt, monument al naturii.

Fig. 14. Rezervaţia Scărişa – Belioara

Fig. 15. Negrileasa- Poiana narciselor

Cheile Turzii (fig. 16) se încadreaza cu siguranța printre cele mai frumoase şi impresionante sectoare de chei din România, un superb peisaj carstic de peste 3 km lungime, realizat de râul Haşdate, un mic afluent al Arieşului în calcarele jurasice din nord-estul munților Trascau.

Rezervația complexa (geologica, floristica, faunistica, arheologica) în care este inclusa zona adapostește peste 60 de peşteri,dintre care cele mai importante sunt Peştera Liliecilor, Peştera Ungureasca**,** Peştera Morarilor, Peştera Binder, Peştera Cetațuia Mare (fig. 2.18), Peştera Modoloaie, Peştera Ascunsa, dar şi o serie de,colțuri stâncoase, coloane, pereți abrupți unele de peste 100 de m. Un loc deosebit este catedrala de piatra numita Colțul Cocoşului alaturi de Colțul Cetații, Turnul Galben, Turnul Borş.

In afara de peisajul excepțional Cheile Turzii adapostesc o serie de plante şi animale ocrotite sau rare. In chei se întalnesc numeroase specii de fluturi din genurile Eubleme, Phybalopterix, Heterogynis, Dysaukes precum şi specii de plante: usturoiul de stâncarie (*Allium obliquum*) şi scorusul (*Sorbus dacica*). Peşterile din Cheile Turzii sunt renumite şi pentru faptul ca turdenii aici şi-au gasit adapost de-a lungul istoriei ori de câte ori au avut loc invazii de popoare migratoare. Urmele de locuire din Cheile Turzii indica prezența omului în aceste peşteri înca din Paleoliticul Mijlociu, din Neolitic aparținând culturii Coțofeni.

Fig. 16. Cheile Turzii – vedere generală

C) Rezervații forestiera

Păduricea de larice de la Vildom este situată pe stâncile calcaroase ale Munților Trascău, la sud de Arieş. Contine formatii vegetale seculare de larice (*Larix decidua*), numita popular brad rosu, fiind singurul conifer cu frunze cazatoare din Europa (fig 17). Laricele apare mai ales în locurile luminate, în pâlcuri sau arborete destrămate.

În timp ce în alte zone ale Carpaților laricele creşte la altitudini mai mari, corespunzătoare limitei superioare a etajului boreal, respectiv a coniferelor, în Munții Trascău el se întâlneşte în cadrul etajului nemoral (al fagului). Este vorba de prezența unei formațiuni relicte, rămasă aici din epoca glaciară.

Fig. 17. Larix decidua

BIBLIOGRAFIE

1. Ardeleanu A., Georgescu M. - *Rezervații şi monumente ale naturii din România*, Editura Scaiul, 2005.
2. Bleahu M.., Brădescu Vl., Marinescu Fl.- *Rezervații naturale geologice din România*, editura Tehnică, Bucureşti 1976.
3. Bichiceanu M., Bichiceanu R,- *Flori din România* editura Meridiane, Bucureşti, 1964.
4. Dihoru Gh., Paunu C. *Plante endemice în flora României*,editura Ceres, Bucureşti, 1987.
5. Dan Moisa -*Comunități umane şi protecția în centrul Munților Trascău* –editura Cluj Napoca,:S.N., 2005.
6. Eramus Iuliu Nyarady - *Cheia Turzii. Descrierea câtorva părți pitoreşti* Cluj Napoca, 1937.
7. Eramus Iuliu Nyarady - *Enumerarea plantelor vasculare din Cheile Turzii* -Bucureşti, 1939.
8. Eramus Iuliu Nyarady -,,*Cheia Turzii .Lucrare monografică* - tipografia Lyolum 1937.
9. Georgescu G.-,,*Enciclopedia zoocinegetic''*editura Albatros, Bucureşti, 1995.
10. Gh. Măhăra, I. Popescu-Argeşel, - *Munții Trascau* - ghid turistic, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1992.
11. Gheorghe Anghel, – *Ghid turistic al județului Alba* - editura „Sport-Turism”, Bucureşti, 1982.
12. Ianovici V., Giuşca D., Ghitulescu T.P., Borcos M., Lupu M., Dumitrescu R., Savu H.- *Geologia Munților Apuseni*,editura Academiei, Bucureşti, 1976.
13. Nicolae Luduşan, Ioan Hanciu, M. Munteanu, *Geografia județului Alba*, ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2003.

14. Orghidon T., Negrea St., Racoviță Gh., Lascu C.- *Peşteri din România . Ghid turistic*, editura pentru turism, Bucureşti, 1984.
15. Orghidan T., Negrea St, Racoviță Gh, Lascu C.- *Peşteri din România*,editura Sport turism, Bucureşti, 1984.
16. Popescu Argesel I.- *Munții Tracăului. Studiu geografic* - editura Academiei, Bucureşti, 1977.
17. Simionescu L.- *Fauna României* -editura Albatros, Bucureşti, 1983.
18. Tom.T.- *Observații asupra carstului din gipsurile Munților Mereş şi Cheile Turzii*, editura Academiei R.SR.., Bucureşti, 1966.